

Riktlinjer för mottagande av gåvor och förmåner från patienter och anhöriga

Inledning

Följande riktlinjer utgör en komplettering av *Region Jönköpings läns riktlinjer för gåvor, förmåner och mutor* och behandlar specifikt gåvor och förmåner från patienter och anhöriga till sjukvårdspersonal.

Det är vanligt att vårdpersonal inom hälso- och sjukvården som tack för god vård erbjuds enklare gåvor, antingen under pågående vård eller i samband med utskrivning. Gåvor kan också överlämnas av närstående i samband med avslutad vård och dödsfall.

Övergripande regler och principer

Grundregeln att avstå

Att ta emot en gåva som tack för god vård är inte brottsligt om inte gåvan är ”otillbörlig”. Att avstå från en sådan gåva kan rentav vara känsligt eftersom patienten kan bli sårad. Det finns samtidigt alltid en risk för att patienten eller de närstående handlar utifrån sin beroendeställning till vårdpersonalen. Den som är anställd i offentlig tjänst bör betrakta varje förmån som otillbörlig om den kan misstänkas påverka tjänsteutövningen. Grundregeln är således att vårdpersonal bör avstå från att ta emot gåvor från patienter och anhöriga. Särskilt stor försiktighet bör därför iaktas om en gåva erbjuds före eller under vårdtiden då patientens beroendeställning gör risken för missbruk och utnyttjande större. Ibland kan det till och med vara frågan om bestickning och mutbrott.

Motarbete förväntningar på belöning i form av gåvor

Inom hälso- och sjukvården är det av stor vikt att vårdpersonalens integritet inte kan ifrågasättas. Kravet på lika vård för alla ska beaktas och alla patienter ska visas omtanke och respekt utan att personalen förväntar sig särskild erkänsla. Det är viktigt att relationen mellan patient och vårdare präglas av ett ömsesidigt förtroende och att den inte belastas med mer eller mindre outtalade förväntningar hos personalen om gåvor från patienten. Det gäller i synnerhet inom vård med långa behandlingsperioder.

En patient eller närstående ska inte behöva köpa service eller vänlighet. Patienten betalar för sin vård enligt fastställd vårdavgift. Vårdpersonalen å sin sida uppbär avtalsenlig lön och bör inte ta emot eller förvänta sig extra belöningar för yrkesutövningen.

Vårdpersonal får ta emot gåvor av en patient endast under förutsättning att gåvans art och omständigheterna vid dess överlämnande inte kan ge anledning till misstanke om särbehandling av patienten eller att hen sätts i tacksamhetsskuld till givaren. Det är således särskilt angeläget att det inte utvecklas en kultur som innebär att patienter känner sig tvingade att ge gåvor.

Pröva gåvans värde

En gåvas värde inverkar på bedömningen av om den kan tas emot eller inte. Den ska alltid bedömas utifrån marknadspriset och inte i vad den har kostat givaren.

- Till gåvor ”utan egentligt ekonomiskt värde” räknas till exempel bakverk/godis, frukt och blommor men även mindre saker som en patient själv tillverkat. Sådana gåvor bör vårdpersonalen som regel kunna ta emot efter avslutad vård utan att det anses vara otillbörligt. Däremot kan det vara olämpligt att ta emot flera gåvor från en och samma person, även om varje gåvas värde är ringa.
- Gåvor ”med realiserbart ekonomiskt värde” till exempel smycken, konstverk och kläder är inte tillåtna för vårdpersonal att ta emot. Affärsverksamhet mellan patient och vårdpersonal bör inte förekomma, inte heller lån från patient till personal. Drickspengar bör inte heller förekomma och rena penninggåvor bör alltid avvisas även om patienten skulle bli besviken.

Alternativa sätt att visa uppskattning

Information bör ges till patienter och närstående om att gåvor till personal är överflödiga, ibland kan vara direkt olämpliga och absolut inte förväntas. Följande text kan användas: ”Köp oss inga presenter för att visa tacksamhet, men berätta gärna för både oss och andra om du tycker vi gjort ett bra jobb!”. En patient som insisterar på att få visa sin tacksamhet i form av en penninggåva, kan föreslås sätta in ett bidrag till någon organisation för medicinsk forskning eller humanitär hjälp.

Avvägning

En exakt gräns för om en gåva med hänsyn till dess värde skall anses som otillbörlig kan inte sättas. Vad som avses med otillbörlig får avgöras efter en samlad bedömning av alla omständigheter som har betydelse i det enskilda fallet. Det går inte att kategoriskt hävda att en gåva av ett visst slag kan accepteras men inte en annan.

Risken för att en patient blir sårad om vårdpersonalen avstår från att ta emot en gåva måste ställas mot den betydligt allvarigare risken för missbruk och utnyttjande av den beroendeställning som patienten kan befinna sig i. Det gäller särskilt om gåvan överlämnas under den tid som vården pågår.

Det ankommer på var och en att med hänsyn till gåvan och övriga omständigheter bedöma om den kan accepteras eller inte. Följande frågor kan vara till hjälp:

- Är detta en förmån och varför erbjuds den mig?

- Finns det en koppling mellan förmånen och min tjänsteutövning?
- Hur är förmånen beskaffad och vad är den värd?

Den som känner sig osäker bör alltid först samråda med sin närmaste chef. I tveksamma fall bör gåvan avvisas. Den enskilde befattningshavaren har själv det juridiska ansvaret om denne tar emot en gåva eller förmån.

Lagar och föreskrifter/vägledning

- [Om mutor och jäv – en vägledning för offentligt anställda \(Regeringskansliet\)](#)
- Lagar om mutor och bestickning finns i 20 kap. 2 § brottsbalken och 17 kap.7§ brottsbalken. En arbetstagare sig skyldig till mutbrott om han *tar emot, låter åt sig utlova eller begär muta eller annan otillbörlig belöning för sin tjänsteutövning*. Det behöver inte vara fråga om kontanta belöningar, utan bestämmelsen gäller också förmåner av annat slag. Något orsakssammanhang mellan gåvan och det sätt på vilket arbetstagaren utövar sin befattning behöver inte finnas. Det är inte heller nödvändigt att gåvan ges under den tid då arbetstagaren fullgör sin yrkesutövning.